

Een nieuwe definitie van het leerdomein

Het opleiden van leerkrachten is een permanente opdracht

In Modena in Emilia-Romagna kunnen alle kinderen tussen drie en vijf jaar naar de kleuterschool. De gemeente hecht veel belang aan goed onderwijs aan deze jonge kinderen en heeft daarom een permanent opleidingsprogramma ontwikkeld voor de professionalisering van de leerkrachten.

DOOR: LUCIA SELMI - De gemeente Modena in Emilia-Romagna is al sinds de jaren zeventig bezig met het oprichten van kleuterscholen, voor kinderen tussen drie en vijf. Vandaag zijn er 22 scholen. De gemeente heeft ook partnerschappen met de staat en privéscholen, zodat alle kinderen uit de stad naar school kunnen gaan. De professionele ontwikkeling van leerkrachten gedurende hun loopbaan is belangrijk, omdat zij de basis van de opleiding voor de kinderen vormen. Het aanbod voor leerkrachten in Modena omvat drie componenten: psychologische, sociologische en pedagogische competenties; technische en praktische competenties (zoals schilderen, tekenen, theater, spelen en voorlezen) en competenties in specifieke disciplines (wetenschap, wiskunde, lichamelijke opvoeding, literatuur).

Het idee voor een opleiding in wetenschappelijk onderwijs ontstond in de jaren tachtig. Men wilde een link leggen tussen wetenschappelijke kennis, de manier waarop kinderen denken en onderwijsmethodes. Dit was een moeilijke beslissing omdat we er in scholen vaak van uitgaan dat kinderen hun kennis via leerkrachten moeten verwerven: dit is een onveranderd en statisch model van kennisoverdracht. In Modena hadden we echter het gevoel dat we een nieuwe weg moesten inslaan. Kennis verandert immers door onderzoek: het is een aanhoudend

proces van betekenis die kinderen geven aan de realiteit. Het zijn de verschillende manieren waarop ze als individu kijken naar problemen, erover nadenken en ze oplossen met betrekking tot andere problemen.

Het eerste opleidingsproject werd gecoördineerd door wetenschappers zoals professor Maria Arcà, een biologe van CNR in Rome; professor Paolo Guidoni, een fysicus van de universiteit van Napels en Paolo Mazzoni, fysicus en leerkracht in de middelbare school. Deze samenwerking benadrukte het belang van interactie en uitwisseling tussen onderzoek, experiment en praktijk. Ze werd mogelijk gemaakt omdat de wetenschappers erg nieuwsgierig waren naar de ontwikkeling en denkstrategieën van kinderen. Het werd het onderwerp van een discussie hoe je moet begrijpen wat kinderen zien en ervaren in het dagelijkse leven.

In de groep zat ook een pedagoga.¹ Zij begeleidde en ondersteunde het project en de ervaringen. Ze vond raakpunten tussen de kennis van een bepaalde materie en de situatie in scholen. Ze ondersteunde een algemene aanpak en legde de nadruk op de interactie tussen de kinderen en het pedagogisch documenteren. Dit leidde tot een wederzijds leerproces en het ontwikkelen van een gedeelde pedagogische cultuur.

Evaluatie

Het werd duidelijk dat deze opleiding langdurig moest zijn, niet incidenteel of gefragmenteerd. Het opleidingstraject blijft daarom lopen, al kan het worden bijgestuurd door veranderingen in de samenleving en de wetenschap, zoals nieuwe neurologische ontdekkingen.

De duur van de opleiding is ook belangrijk in een ander opzicht. Professionele ontwikkeling moet een permanent proces zijn dat de kennis van de leerkracht opnieuw opbouwt, de nieuwsgierigheid versterkt, onderzoek en het uitwisselen van ideeën stimuleert. Het moet zelfsturing en zelfevaluatie toelaten en de leerkrachten nieuwe ontdekkingen en ideeën bieden over de manier waarop kinderen denken en zich ontwikkelen. Er moet tijd zijn om te studeren en naar experts te luisteren, maar ook om na te denken over ervaringen. Vaak voelt een leerkracht enkel de druk van deadlines en wordt ze volledig opgeslorpt door de lessen. Volgens ons moeten leerkrachten beide krijgen: tijd om met kinderen te werken, en tijd om te reflecteren en te discussiëren met anderen.

De evaluatie van het project weersprak een aantal zorgen die in het begin leefden: te veel aandacht voor het leerproces en wetenschappelijke kennis zou schadelijk zijn voor de affectieve en relationele aspecten van het onderwijs en spontane reacties en verbeelding beknotten. Men ging ervan uit dat wetenschappelijk onderwijs niet kon bijdragen tot de persoonlijke ontwikkeling. Maar dat is niet hoe de leerkrachten het ervoeren: wetenschap maakte het net gemakkelijker om de wereld te begrijpen. Het had een positief effect op onze emoties en ons gedrag tegenover anderen.

Globaal maakte het project vernieuwing in het wetenschappelijk onderwijs in kleuterscholen mogelijk. Die vernieuwing was gebaseerd op observatie, praktijkervaring, erkenning en

reflectie. Leerkrachten kregen de kans om:

- de vaardigheid waarmee kinderen omspringen met externe fenomenen, centraal te stellen in hun werk. Ze konden de kinderen helpen met coherente interpretaties van die fenomenen, zonder de aanwezige kennis te negeren;
- hun eigen nieuwsgierigheid te stimuleren, het begrip van bepaalde problemen te verbeteren en creatieve antwoorden te bieden en de logische verhouding tussen wetenschap en creativiteit, artistieke expressie en literatuur uit te diepen;
- problemen te herkennen en ze op te lossen door uitwisseling en dialoog;
- het potentieel te begrijpen van een langetermijnproject met kinderen.

Herdefiniëren van de leerdomeinen

De basisopleiding van leerkrachten is doorgaans gebaseerd op teksten, theorieën en experimenten. Die staan vaak ver van de dagelijkse werkelijkheid af. Daarom was het nodig om een wetenschappelijke cultuur te ontwikkelen en te leren over recent onderzoek, om zo de leerdomeinen te herdefiniëren. Door dit proces konden we vragen die voortkomen uit dagelijkse dingen én de manier waarop kinderen denken, beter begrijpen. Daarvoor moet je immers dingen vanuit verschillende perspectieven, talen en gedachten leren zien. Het is ook belangrijk om reflectie te stimuleren in plaats van antwoorden te geven; te erkennen dat gedachtegangen niet lineair zijn en soms incoherenties bevatten.

Workshops voor leerkrachten

De workshops – waar leerkrachten in realistische en experimentele situaties belanden – spelen een belangrijke rol in de opleiding. Het gaat over het begrijpen van processen, het

gebruik van een geschikte taal om dingen uit te leggen, analogieën om je dingen in te beelden die niet zichtbaar zijn. Daar wordt in de groep aan gewerkt. Tijdens de workshop ervaren leerkrachten dezelfde problemen als kinderen. Ze moeten aan de slag met materialen en substanties om verandering in vorm, kleur of structuur waar te nemen na bijvoorbeeld opwarming van die materialen. Ze moeten hun lichaam in beweging brengen om te zien wat er gebeurt, wat er gebeurt als ze moe worden, hoe het werkt. Ze moeten met hun handen werken om de eigenschappen van materialen te ervaren en te begrijpen.

Door deze workshop worden leerkrachten zich meer bewust van wat kinderen doen. Ze respecteren hun timing en manier van interpreteren. Ze hebben begrip voor de moeilijkheden in het leerproces en de behoefte aan geduld, traagheid en samenwerking met anderen.

Training omgezet in praktijk

Het eerste waarmee we rekening moeten houden als we de workshop toepassen, is dat we moeten denken zoals kinderen. We moeten erkennen dat ze de dingen niet zien zoals volwassenen en dat een uitleg van een volwassene voor een kind onbegrijpelijk kan zijn. We moeten aandacht hebben voor de interesses van kinderen, bepalen wat belangrijk is om te doen en welke kennis we moeten nastreven. Het is van belang om te vertrekken van het dagelijkse leven: kinderen doen thuis ervaringen op, zien dingen gebeuren. Het is de taak van de leerkracht om de ervaringen in school te doen aansluiten op wat het kind elders heeft geleerd. Dat heeft voorrang op het 'grottere geheel', als we ze daar willen brengen waar ze moeten zijn en waar ze wegen kunnen vinden om te geraken waar wij willen dat ze geraken. Daarom is het nogmaals belangrijk om de tijd te nemen

voor het vinden van woorden, voor dialoog en discussie. Zo worden de kinderen gewend om dingen te beschrijven, te verbeelden, vragen te stellen en antwoorden te vinden. Op dezelfde manier is het belangrijk om tijd te nemen om te kijken, aan te raken, te onderzoeken en overhoop te gooien om de dingen te kunnen begrijpen en nieuwe ideeën op te doen.

We kunnen dus niet om de taal of de context heen. Onderwijs is meer dan een fysieke ruimte, materialen en voorwerpen. Er is ook affectie, respect en nieuwsgierigheid mee gemeoid. Dat leeft tussen de leerkracht en de kinderen, tussen de kinderen onderling en tussen hun interesses en motivaties. Wat kinderen maken – tekeningen, gesprekken, voorstellingen, schaalmodellen – is van belang om de leer- en denkprocessen van kinderen in beeld te brengen. Tekeningen zijn essentieel als symbolen en vereisen de aandacht van de leerkracht. Een andere leer methode is metakennis: kinderen worden gevraagd om na te denken over wat ze doen of leren, dat te verklaren en te evalueren: 'Hoe heb je...?', 'Wat heb je gemerkt...?', 'Waar heb je dat idee vandaan gehaald...?', 'Wat heb je in je handen...?', 'Als je dit zou moeten overdoen...?'. Deze vragen stimuleren het bewustzijn over wat er wordt geleerd.

Tenslotte is ook documentatie een belangrijk element in wetenschappelijk onderwijs. Door een ervaring in beeld te brengen, beklift die ervaring beter in het geheugen van de kinderen. Ze herkennen wat ze doen, worden gestimuleerd tot dialoog en uitwisseling. Dat is ook van belang voor de leerkracht die haar ervaring opnieuw kan bezien, de resultaten kan evalueren en een volgende opdracht kan verwerken.

Lucia Selmi is pedagoga in Modena.

[1] ZIE OOK NR. 15 VAN KINDEREN IN EUROPA